

El Doctor Givago ha fet 60 anys

El clàssic de Pasternak, immortalitzat al cinema per David Lean, ja està en edat de prejubilar-se

El poeta rus Borís Pasternak i, a la pàgina de la dreta, la portada de la primera edició de la novel·la, publicada per l'editorial italiana Feltrinelli
ARXIU

El 23 de novembre passat es van complir exactament 60 anys de la primera edició de la novel·la *El doctor Givago*, de l'escriptor rus Borís Pasternak. Els aniversaris de les obres literàries acostumen a aprofitar-se per revisar-les a partir de la nostra visió actual i fer-ne una nova valoració, de les obres i dels autors. Pel que fa a la novel·la que ens ocupa, ens preguntem: continua sent un text clàssic? Els fets, per a les actuals generacions, continuen tenint el valor simbòlic, històric i humà que tenien quan fou publicada per primera vegada? Els personatges encara atreuen l'atenció dels lectors com aleshores? Amb aquest article intentarem respondre succintament algunes preguntes.

Borís Pasternak (Moscou, 1890-1960), provenia d'una família d'artistes: pare pintor, mare pianista. L'escriptor fou un home excepcionalment culte. Va dedicar un temps a la pintura, va estudiar música al Conservatori de Moscou, després filosofia a Marburg (Alemanya, 1912). Però finalment va preferir dedicar la seva vida a la poesia. En realitat a la literatura.

Com a poeta es va crear un nom a Rússia. Marina Tsvietàieva el qualificava així: "Pasternak és un gran poeta. És el més gran de tots: la majoria dels poetes *foren*, alguns encara *són*, ell és l'únic que *serà*."

Però, als anys trenta, la història política ho va canviar tot: també les concepcions literàries. Pasternak veia la literatura en clau individual, i la història soviètica exigia que la literatura fos una propaganda a favor de la dictadura del proletariat. No seguir el dictat oficial podia tenir conseqüències nefastes, com els va passar a amics seus: el seu admirat Maiakovski es va suïcidar, com

també Tsvietàieva, que acabem de citar; Mandelxtam va morir en un *gulag*, per posar només uns pocs exemples.

Aquests fets van desorientar el Pasternak escriptor, però encara més l'home. L'escriptor va declarar: "No tinc perspectives." I es trobava en un estat depressiu, gairebé no sortia de casa. Però, per una sèrie de circumstàncies fortuïtes, Moscou va decidir enviar Pasternak, formant part de la delegació russa, al Congrés Antifeixista d'Escriptors en Defensa de la Cultura, que s'havia de celebrar el 1935 a París. Pasternak era un home d'una gran cultura, traductor, que coneixia les principals llengües europees, i no havia estat mai en cap presó soviètica.

Aquesta anada a París va canviar la vida del nostre escriptor. Els assistents al congrés el van acollir d'una manera càlida, increïble, inesperada. Allò el va fer comprendre el lloc que li assignaven dins la literatura moderna. Es va veure aclamat gairebé com un profeta. No paraven de fer-li preguntes sobre els temes més diversos i aplaudien les seves paraules. En retornar a casa seva, va pensar que calia reformular tot el seu destí literari. A París havia sofert una catarsi. La seva dignitat de poeta reclamava, a partir d'aquell moment, un discurs grandios i sincer.

20 anys de preparació i escriptura

I va néixer el projecte d'escriure una novel·la-confessió, seva i del seu país. Durant deu anys (1935-1945) va preparar allò que seria el llibre més important de la seva vida. Durant deu anys més (1945-1955) es va dedicar a escriure'l. A partir d'aquest moment, la part més difícil era publicar-lo. Va donar l'original a la revista *Novy Mir*, que en refusà l'edició perquè el text –argumentava– rebutjava implícitament el realisme socialista; perquè mostrava més preocupació per les persones concretes que pel benestar de la societat; per les crítiques (subtils, ja que no s'anomenaven) sobre l'estalinisme, la col·lectivització, els càstigs als individus més pel seu pensament que per les seves accions.

El temps passava i el llibre continuava escrit a mà o a màquina en exemplars únics, copiats i recopiats, que l'autor donava a tothom que s'hi interessava. El 20 de maig del 1956 va posar un original en mans del periodista italià Sergio D'Angelo, membre del Partit Comunista Italià, que

treballava en la redacció italiana de Ràdio Internacional de Moscou. D'Angelo era també el representant a Moscou del seu amic comunista Giangiacomo Feltrinelli, que havia fundat una editorial i buscava llibres suggestius. I aquesta llarga novel·la li va interessar.

I el 23 de novembre del 1957 la novel·la sortí publicada en italià, precedida d'una agressiva publicitat. Va ser un èxit. Els primers 12.000 exemplars es van vendre tot seguit. I cada dues setmanes en feien una nova reimpressió. L'any següent van aparèixer les edicions francesa, anglesa, alemanya, espanyola...

En llengua russa, també es va publicar fora de l'URSS el mateix 1958, editada per Mouton, de La Haia, patrocinada per la CIA, a partir del text rus que tenia Feltrinelli. Aquests exemplars es van distribuir, primer, al comitè suec del premi Nobel. Després, dissimuladament, a la Fira Mundial de Brussel·les del 1958, des del pavelló del Vaticà, a visitants russos.

No era la primera vegada que Pasternak era proposat com a mereixedor del Nobel. Ara s'afegia la gran novel·la als llibres de poesia i prosa anteriors. I va decantar la balança. I així fou com el 1958 va guanyar el guardó. Això li va provocar molts problemes al seu país: hi va haver de renunciar per la pressió política i va ser expulsat del Sindicat d'Escriptors.

La Universitat de Michigan i la mateixa Feltrinelli en van treure sengles edicions en ciríl·lic el mateix any. A partir d'aquí, la novel·la *El doctor Givago* es va escampar i es va traduir fins a 18 llengües (segons l'*Enciclopèdia Britànica*). Pel que fa al català, n'han aparegut diverses edicions els

anys 1965 (Vergara), 1987 i 2012 (Edicions 62), amb versió de Joan Cornudella.

Però Pasternak no va poder gaudir d'aquest triomf. Va morir el 30 de maig del 1960, després de dies "decandint-se més i més", tal com li passà a Iuri Givago, potser profèticament. No es va publicar a Rússia en ciríl·lic fins al 1988, i ho va fer, precisament, la revista *Novy Mir*, que l'havia rebutjat trenta anys abans. Massa tard: les persones interessades ja l'havien llegida en altres edicions. Les que no, no s'hi van encuriosir gaire. Eren temps de *perestroika* i el públic jove no volia tornar a un passat poc amable. Preferia mirar cap al futur.

Rússia va fer a Borís Pasternak un merescut homenatge el 1990, centenari del seu naixement i trentenari de la seva mort. Es van editar les obres completes de l'escriptor i la *datxa* on va viure els últims anys, a Pe-

redelkino, fou convertida en museu.

Fora de Rússia, la novel·la de Givago va suscitar, al llarg dels anys, molt d'interès. A més dels llibres, el 1965 es va estrenar un film dirigit per David Lean i interpretat per Omar Sharif, Julie Christie i Geraldine Chaplin. I així Givago va arribar a una bona part de la població no lectora. Més endavant se n'han fet altres audiovisuals: minisèrie televisiva britànica (2002), minisèrie televisiva russa (2006), un musical (2011)... La novel·la encara es pot trobar a les llibreries de les principals llengües occidentals.

Pel que fa a la crítica, és difícil resumir-la, però ho provarem. La censura més mordaç de la novel·la prové de Vladimir Nabókov, que la troba: probolxevic, històricament falsa, trivial, melodramàtica, amb situacions estereotipades, advocats voluptuosos, noies inversemblants, coincidències exagerades, vulgaritats d'estil...

Tanmateix, els elogis han estat abundants (sense amagar-ne les imperfeccions). Sintetitzant diverses veus, fem el resum següent, començant per les parau-

Narrat amb virtuosisme estilístic i també líric

les de Nicola Chiaromonte, un intel·lectual que elogia aquesta novel·la. *El doctor Givago* és una epopeia, que pretén moltes coses: "Conservar intacte a la memòria això que el temps i la violència tenen el risc d'esborrar, és a dir, la commoció de la revolució russa, tal com ha pogut ser viscuda per un grup dels que la història oficial ha apartat amb desdeny: els perdedors. Es tracta verament de salvar de l'oblit"

Un relat narrat amb virtuosisme estilístic i líric, amb intensitat tràgica, tot observant amb una mirada meravellada l'esclat de la vida i l'exuberància de l'amor; detallant la fascinació de la natura enmig de la cruesa de la guerra; marcant el ritme de la vida en totes les pàgines: el pas del temps, les estacions, les celebracions religioses, els moments de misteri, de dolor, d'alegria, d'atzar, de soledat, etcètera.

En fi, les coses passen i algunes resten. L'apassionament envers *El doctor Givago* dels anys cinquantes i seixantes del segle passat no tornarà. Però aquesta confessió personal i històrica de la literatura russa i universal ocupa el seu lloc clàssic i està a disposició dels que s'interessin per un període capital de la història contemporània, durant la qual els destins de Rússia i d'Europa han estat lligats d'una manera indissoluble. *

Omar Sharif i Julie Christie en un fotograma de l'adaptació de la novel·la al cinema dirigida per David Lean el 1965 / ARXIU